

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ 20-ԱՄՅԱԿԻՆ

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2016

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4
Ե 813

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ.Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ.Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս.Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ.Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս.Գ. Մեղրյան

Ե 540 ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ; Գլխ. խմբ.՝ Գ.Ս. Ղազինյան.– Եր.: ԵՊՀ, 2016, – 416 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում 2015թ. դեկտեմբերի 8-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված ՀՀ սահմանադրությունը ընդունելու 20-ամյակին:

Այն ընդգրկում է իրավունքի գրեթե բոլոր ճյուղերի վերաբերյալ գիտական աշխատանքներ, որոնք աչքի են ընկնում բարձրացված հարցերի արդիանակությամբ, տեսական խոր վերլուծություններով և գործնական նշանակությամբ: Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել ինչպես ճանաչված գիտնականների, այնպես էլ երիտասարդ դասախոսների ու ասպիրանտների աշխատանքները: Կարող է օգտակար լինել իրավաբան տեսաբաններին, իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների ներկայացուցիչներին, իրավունքի տարբեր հարցերով հետաքրքրվողներին:

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4

ISBN 978-5-8084-2083-0

© ԵՊՀ հրատ., 2016
© Հեղ. խումբ, 2016

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ ԵՎ
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ..... 6

ՎԻԿՏՈՐԻԱ ՕՉԱՆՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՍՅՈՒՆ 18

TARON SIMONYAN

LEGAL DYNAMICS IN SOCIAL SYSTEMS OUT OF EQUILIBRIUM: THE
PROBLEM OF RANDOM INTERVENTIONS..... 33

ՀԱՅԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԻՐԱՎԱՍՏԵՂԾ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ..... 43

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ, ՆԱՐԻՆԵ ԴԱՎԹՅԱՆ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԱՆՓՈՓՈՒԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՄԿՋԲՈՒՆՔԻ
ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԻՐԱՎԱԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ (ՊԱՏՄԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)..... 53

ԳԵՎՈՐԳ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

ԵԱՏՄ-Ի ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԸ
ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 68

ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՆԱՅԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
ՈՐՊԵՍ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՄՐԱՊՆԴՄԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔ 89

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅՎԱԶՅԱՆ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 110

ՍԱՄՎԵԼ ՍՈՒՐԱԴՅԱՆ

ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԼԻՑԵՆԶԱՎՈՐՈՒՄԸ, ՈՐՊԵՍ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՄԵԹՈԴՆԵՐ 124

ԱՐՄԵՆ ՀԱՅԿՑԱՆՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՄԲ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 135

ԳՐԻԳՈՐ ԲԵՔՄԵՉՅԱՆ

ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌՈՂԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԵԼԻԿՏԱՅԻՆ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ 148

ՎԱՀԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՎԵՐՔԱՆՆԻՉ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՀՍՍԱԿԵՑՈՒՄԸ ԵՎ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԻ
ՕԲՅԵԿՏԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ .. 167

ՎԱՀԱԳՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ԲՈՂՈՔԱՐԿՎԱԾ ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ
ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՎԵՐԱՅՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 186

ԳԵՎՈՐԳ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՊԱՅՄԱՆԻ ԽԱԽՏՈՒՄՈՎ
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԼՈՒԾՄԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ
ԽՆԴԻՐ ԾՈՒՐՋ 202

ՕԼԻՄՊԻԱ ԳԵՂԱՍՅԱՆ

ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌՆԵՐՈՒՄ 213

ՎԱՐԴՈՒՇ ԵՍԱՅԱՆ

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 233

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԽԱՉԻԿՅԱՆ

ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ 245

ԱՆՆԱ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԱՐՏԱՑՈԼՈՒՄԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ 267

ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

ՊԱՏԺԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ 282

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱԶԻՆՅԱՆ

ՎԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՏԵԳՐԱՑԻՈՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻՆ
ԱՆԴԱՄԱԿՑԵԼՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 295

КНАРИК ВАРДАНЯН

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗАЩИТЫ
БЕЖЕНЦЕВ И УБЕЖИЩА В ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ РА 309

ԴԱՎԻԹ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ

ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԸ
ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՑԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ 330

ԱՐՄԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ՝ ՈՐՊԵՍ ՆՈՐ
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՈՎ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀԻՄՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ԲՆՈՒԹՍԱԳԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 338

ՍԵՐԳԵՅ ՄԱՐԱԲՅԱՆ

ԱՆՁԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՈՐՈՇ
ՀԱՐՑԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ ԽՈՒՁԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼԻՄ 338

ԱՐԹՈՒՐ ՉԱԽՈՅԱՆ, ԱՐՄԵՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՃԱՆԱԶՄԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ
ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ..... 399

**ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱՍՅՈՒՆ**

Վիկտորիա Օհանյան

*ԵՊՀ պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության
ամբիոնի ասիստենտ, իրավ. գիտ. թեկնածու*

*Քաղաքացիական հասարակությունում յուրաքանչյուրն
իր համար նպատակ է, մյուսները նրա համար՝ ոչինչ,
սակայն առանց այդ մյուսների նա չի կարող հասնել
իր նպատակների իրականացմանը: Յուրաքանչյուրի
հատուկ նպատակը այլոց նպատակների հետ համադրության
մեջ ստանում է համընդհանուրի ձև և ինքնաբավարարվելով՝
բավարարում է նաև այլոց ձգտումն առ բարիք:
Հեգել*

Ավանդաբար քաղաքացիական հասարակությունը պետության և իրավունքի տեսության շրջանակներում ուսումնասիրվել է մեկ այլ իրավական կատեգորիայի՝ իրավական պետության հետ սերտ փոխկապակցվածության մեջ: Քաղաքացիական հասարակության կառուցվածքային տարրերի խորը բովանդակային ուսումնասիրությունն առաջին հայացքից սոցիոլոգիայի, այլ ոչ թե իրավագիտության դաշտում է: Սակայն քաղաքացիական հասարակության՝ որպես ժամանակակից պետության սոցիալական հիմքի կառավարման գործընթացում դրա մասնակցության և ժողովրդավարության կայացման գործում ունեցած դերի մասին լիարժեք պատկերացում կազմելն այլևս անհնար է զուտ պետության և իրավունքի տեսության կամ որևէ այլ հասարակական գիտության շրջանակներում: Մեր օրերում, երբ գործնական շատ ու շատ խնդիրներ ստանում են պրագմատիկ լուծում, գիտությունը կարող է այլընտրանքային, գիտակառուցիկ հիմնավորված լուծումների աղբյուր դառնալ միայն այն դեպ-

քում, երբ հնարավորինս ճկուն է, ժամանակի հետ արագ զարգացող և ժամանակակից գլոբալ աշխարհի պահանջները հաշվի առնող: Նման իրողությունների պայմաններում երբեմն իրավական վերլուծության են ենթարկվում առաջին հայացքից ոչ իրավաբանական երևույթներ, հասարակական կյանքի տարբեր առումների ուսումնասիրության ժամանակ գնալով ավելի լայն կիրառություն է ստանում միջճյուղային մոտեցումը:

Սույն հոդվածի շրջանակներում փորձ է արվում ուսումնասիրել պետության և իրավունքի տեսության ուսումնասիրության օբյեկտ հանդիսացող «քաղաքացիական հասարակությունը» ավանդաբար քաղաքագիտական, սոցիոլոգիական կատեգորիա հանդիսացող «քաղաքացիական մասնակցության» հետ կապի մեջ, դիտարկել այն ազդեցությունը, որը քաղաքացիական հասարակությունը կարող է ունենալ ժողովրդավարության կայացման գործընթացում: Նշված խնդիրը լուծելու համար պետք է ուսումնասիրենք վերոհիշյալ երևույթները միջճյուղային գիտական հարթության մեջ՝ հաշվի առնելով իրավագիտության, սոցիոլոգիայի, քաղաքագիտության, քաղաքական անթրոպոլոգիայի, հանրային կառավարման տեսության գործիքակազմը և եզրահանգումները:

Ինքնագործունեություն, ինքնակառավարում, ինքնակազմակերպում. այս եզրույթներով է պետության և իրավունքի տեսության մեջ հիմնականում բնութագրվում այնպիսի հիմնարար կատեգորիան, ինչպիսին է քաղաքացիական հասարակությունը: Հարկ է նշել, որ թեև «քաղաքացի» եզրույթը բնութագրում է անձին որպես քաղաքական հանրույթի անդամ, «քաղաքացիական հասարակություն» եզրույթը, իր ծագումնաբանական հիմքերն ունենալով հռոմեական իրավունքում, կոչված է բնութագրելու մարդկանց կյանքի մասնավոր, ոչ քաղաքական ոլորտը՝ մասնավոր շահերով, պահանջ-մունքներով, ինքնուրույնությամբ: Սա այն ոլորտն է, որը պատմության ընթացքում աստիճանաբար դուրս է եկել պետության ազդեցության դաշտից: Ժամանակակից քաղաքացիական հասարակությունը բնութագրվում է որպես իրավական, լիբերալ-ժողովրդավարա-

կան, պյուրալիստական, բաց հասարակություն, որի հիմնական սուբյեկտն ազատ անհատն է, որն իրականացնում է իր շահերը բոլորի համար միասնական օրենքի և ընդհանուր իրավակարգի շրջանակներում¹: Որպես քաղաքացիական հասարակության անդամ՝ անձը լիիրավ է և միաժամանակ պատասխանատու. կատարում է իր պարտականությունները և պաշտպանում այլոց իրավունքները:

Քաղաքացիական հասարակության կառուցվածքը քննարկելիս իրավագետներն առանձնացնում են հետևյալ հիմնական տարրերը՝ հումանիտար, սոցիալական, տնտեսական, հոգևոր, տեղեկատվական, տարածքային-կառավարչական և կազմակերպական: Ընդ որում տարածքային-կառավարչական տարրի տակ հասկացվում է տեղական ինքնակառավարումը²:

Քաղաքացիական հասարակության էությունը հասկանալը սերտորեն կապվում է նաև ժողովրդաիշխանության գաղափարի հետ: Քաղաքական անթրոպոլոգիայի տեսանկյունից ժողովրդաիշխանությունը՝ որպես ժողովրդավարության կեցություններից մեկը, քաղաքացիական հասարակության հիմնասյունն է: Ժողովրդաիշխանությունը ենթադրում է հասարակության մշտական ազդեցություն իշխանության վրա, իշխանություն իրականացնողների նկատմամբ վերահսկողություն ընտրությունների միջոցով, կարևորագույն որոշումների ընդունում հանրաքվեների միջոցով և այլն³: Պետք է նշել սակայն, որ «ժողովրդաիշխանություն» եզրույթը ժամանակակից հասկացողությամբ չի կարող մեկնաբանվել տառացի: Արդի ժողովրդավարական պետությունում որպես այդպիսին գոյություն ունի ոչ թե ժողովրդի անմիջական իշխանությունը, այլ ժողովրդավարական

¹ Տե՛ս **Нерсесянц В.С.**, Общая теория права и государства. - М.: ИНФРА-М, 1999, էջ 285

² Տե՛ս **Нерсесянц В.С.**, նշված աշխատությունը; Матузов, Н.И., Малько, А.В. Теория государства и права. Ученбик. М.: Юристь, 2004 և այլ աշխատություններ:

³ Տե՛ս **Шипилов А.Г.**, Идея народовластия в политической культуре современной России, Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина, № 4 / том 1 / 2009, էջ 221:

սկզբունքների հիման վրա կազմակերպված պետական իշխանություն: Մեր հայրենակից մեծ իրավագետ Ներսեսյանցի պնդմամբ՝ «Ժողովրդաիշխանությունը», «Ժողովրդական ինքնիշխանությունը», «Ժողովրդի անմիջական իշխանությունը» ֆիկցիա է, որը կոչված է լեգիտիմացնելու քաղաքական էլիտաների իրական իշխանությունը: Պետական իշխանությունը միշտ ուղղված է համընդհանուր շահերն արտահայտելուն: Ժողովրդավարական իշխանությունն ուղղված է ժողովրդի կամքն արտահայտելուն: Այլ կերպ ասած՝ ժողովրդաիշխանության գաղափարը այլախեղում է պետական իշխանության իմաստը, ստեղծում ժողովրդի իշխանության և պետական իշխանության դուալիզմի տպավորություն¹: Ամեն դեպքում, եթե պետության և պետական իշխանության պարագայում նման տեսական խնդրի քննարկումը թերևս իմաստ ունի, ակնհայտ է, որ տեղական ինքնակառավարման հարթությունում ժողովրդի անմիջական իշխանությունը ոչ միայն գոյություն ունի, այլև գնալով ավելի մեծ նշանակություն է ձեռք բերում՝ ի դեմս քաղաքացիական մասնակցության արդի հայեցակարգի:

Ի տարբերություն քաղաքացիական հասարակության՝ քաղաքացիական մասնակցությունը քաղաքական երևույթ է: Քաղաքացիական մասնակցությունը բնութագրվում է իբրև գործընթաց, որին անհատները, առանձին կամ խմբերով, պարտադիր կամ կամավոր հիմունքներով, մասնակցում են՝ նպատակ ունենալով ազդել այն որոշումների վրա, որոնք էական ազդեցություն կարող են ունենալ իրենց համայնքի վրա²: Լայն առումով քաղաքացիական մասնակցությունն իր մեջ ներառում է ինչպես այն դեպքերը, երբ մասնակցությունը տեղի է ունենում որևէ իրավական ինստիտուցիոնալացված ձևի շրջանակներում, այնպես էլ այն դեպքերը, երբ որոշումների

¹ St' u Проблемы общей теории права и государства: учеб. для вузов / под общ. ред. В.С. Нерсесянца. М.: Норма, 2004, էջ 614:

² St' u **Andre, P.** with the collaboration of P. Martin and G. Lanmafankpotin (2012). "Citizen Participation," in L. Côté and J.-F. Savard (eds.), *Encyclopedic Dictionary of Public Administration*, www.dictionnaire.enap.ca

վրա ներագդելու գործընթացը տեղի է ունենում օրենքի շրջանակներում կազմակերպված մեկնագամյա միջոցառումների (երթեր, ցույցեր) միջոցով: Բացի այդ, քաղաքացիական մասնակցության հայեցակարգը ենթադրում է ինչպես քաղաքացիական հասարակության կողմից նախաձեռնված, այնպես էլ պետության կողմից կազմակերպված մասնակցություն (հանրաքվեներ, հանձնաժողովներ և այլն): Սույն հոդվածի շրջանակներում քննարկման ենթակա է քաղաքացիական մասնակցությունը նեղ իմաստով՝ որպես տեղական մակարդակում որոշումներ կայացնելու ինստիտուցիոնալացված գործընթաց, մեթոդաբանություն և հայեցակարգ:

Հասկանալու համար, թե ինչպես և ինչու քաղաքացիական մասնակցությունը՝ որպես համեմատաբար նոր կատեգորիա, սկսեց ակտիվորեն քննարկվել արդի իրավական պետության և քաղաքացիական հասարակության գործառման լույսի ներքո, պետք է անդրադարձ կատարենք հանրային կառավարման երկու հայեցակարգերին, որոնք առաջ են քաշվել անցյալ դարի վերջին տասնամյակներում և լայն տարածում են ստացել արևմտյան մի շարք պետությունների պրակտիկայում՝ որպես հետևանք նաև իրենց ամրագրումը գտնելով մի շարք միջազգային կազմակերպությունների փաստաթղթերում:

Դրանցից առաջինը այսպես կոչված «նոր հանրային կառավարման» (New Public Management) հայեցակարգն է (NPM): Կառավարման այս մոդելը 1990-ական թվականներին լայն տարածում ստացավ Մեծ Բրիտանիայում, Կանադայում, Գերմանիայում, Սկանդինավիայի պետություններում: Դրա գիտական հիմնավորումը տվեցին Օսբորնը և Գեբլերը¹: Այս մոտեցումը տարածելն ու զարգացնելը պայմանավորված էր քաղաքացիական հասարակության աճող պահանջմունքներով և հետաքրքրվածությամբ քաղաքականության և կառավարչական որոշումների, ինչպես նաև պետական և

¹ St' u Osborne D., Gaebler T., Reinventing Government. How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector. N.Y.: A Plume Book, 1992:

տեղական մակարդակում մատուցվող ծառայությունների նկատմամբ: Հանրային կառավարման գործընթացում քաղաքացիական հասարակության անդամները ակնկալում են կառավարման նույն որակը, ինչ մասնավոր սեկտորում: NPM հայեցակարգում կառավարման հիմնական տարրերն են ծրագրային-նպատակային պլանավորումը, բարձր արդյունքին ուղղված բյուջետավորումը, պետություն-մասնավոր սեկտոր ակտիվ համագործակցությունը, երկխոսությունը քաղաքացիների հետ, լոբբինգը, հաշվետվողականությունը, պետական ապարատի վրա ծախսվող միջոցների նվազեցումը, այլ կերպ ասած՝ մասնավոր կառավարչական սկզբունքների և մեթոդների կիրառումը հանրային կառավարման ոլորտում¹:

Երկրորդը «պատշաճ կառավարման» (good governance) հայեցակարգն է, որը թեև հստակ մշակված չէ տեսության շրջանակներում, միջազգային փաստաթղթերում լայնորեն կիրառվող հասկացություն է. այն տարբեր համատեքստերում ստանալով տարբեր նշանակություն՝ ի վերջո հանգում է հանրային կառավարման հետևյալ սկզբունքային բնութագրերին՝ մասնակցային, իրավունքի գերակայությունն ապահովող, արդյունավետ, հաշվետվողական, թափանցիկ, արձագանքող, ներառող, նորարար և կայուն²: Այս երկու հայեցակարգերի հիմքի վրա ձևավորվեց քաղաքացիական մասնակցության՝ որպես ինստիտուցիոնալ գործընթացի արդի հայեցակարգը, որն իր ամրագրումը գտավ տեղական ինքնակառավարման ոլորտը կարգավորող հիմնարար եվրոպական փաստաթղթերում:

Քաղաքացիական մասնակցության միջազգային իրավական հիմքերը սահմանվել են դեռևս 1985թ. Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայով, որի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ տեղական ինքնակառավարման իրավունքի իրականացու-

¹ Տե՛ս **Охотский Е.В.**, Государственное управление: на пути к современной модели государственного менеджмента, Вестник МГИМО, М., 2014, էջ 122:

² «Պատշաճ կառավարման» հայեցակարգին անդրադարձ են կատարել ՄԱԿ-ը, Համաշխարհային բանկը, Եվրոպայի խորհուրդը: Վերջինս առանձնացրել է տեղական ինքնակառավարման ոլորտում «պատշաճ կառավարման» 12 սկզբունքները, տե՛ս www.coe.int/t/dgap/localdemocracy:

մը տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից չի բացառում քաղաքացիների՝ ժողովների, հանրաքվեների կամ քաղաքացիների ուղղակի մասնակցության ցանկացած այլ ձևի դիմելն այնտեղ, որտեղ դա թույլատրվում է օրենքով: Մակայն հարկ է նշել, որ քաղաքացիական հասարակության դերի արժևորումը տեղական ինքնակառավարման համատեքստում և քաղաքացիական մասնակցության հայեցակարգի զարգացումը բերեցին նրան, որ 2009թ. նոյեմբերի 16-ին Ուտրեխտում ստորագրվեց Խարտիայի Լրացուցիչ արձանագրությունը տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործերին մասնակցելու իրավունքի վերաբերյալ: Ուտրեխտի արձանագրությունը յուրահատուկ էր նրանով, որ ի տարբերություն խարտիայի, որն ամրագրում էր տեղական ինքնակառավարման հիմունքներն ու սկզբունքները հատկապես պետական միջամտությունից զերծ լինելու, ինքնուրույնության և անկախության ապահովման տեսանկյունից, արձանագրությունն առաջին անգամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների համար նախատեսեց պարտավորություններ՝ համայնքի բնակիչների՝ տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործերին մասնակցելու իրավունքը երաշխավորելու առումով: Կարևոր է այն հանգամանքը, որ արձանագրության նախաբանում պետական գործերի կառավարմանը մասնակցելու իրավունքը հիշատակվում է որպես ժողովրդավարական կարևորագույն սկզբունք, և ճանաչվում է այս սկզբունքի կենսագործման անհրաժեշտությունը տեղական ինքնակառավարման ոլորտում:

Ըստ Արձանագրության 1-ին հոդվածի 2-րդ կետի՝ տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործերին մասնակցելու իրավունքը նշանակում է տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունների և պարտականությունների իրականացման ժամանակ որոշում կայացնելու կամ ներագդելու իրավունքի առկայությունը:

Ուտրեխտի արձանագրության հիմնական շեշտադրումը հետևյալն է. տեղական ինքնակառավարման մարմինները պետք է ոչ թե պարզապես երաշխավորեն մասնակցելու իրավունքի իրականա-

ցումը, այլև *ակտիվ միջոցներ ձեռնարկեն առ այն, որ համայնքի բնակչության կողմից մասնակցելու իրավունքի իրականացման արդյունքում* բարձրանա համայնքային գործերի կառավարման արդյունավետությունն ու ընդունվող որոշումների հիմնավորվածությունը, նպատակայնությունն ու որակը: Այդ մասին են վկայում թե՛ խորհրդատվական գործընթացների, հանրաքվեների ու հանրագրերի վերաբերյալ դրույթները, թե՛ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների օգտագործումը՝ ուղղված մասնակցելու իրավունքը իրականացնելը սատարելուն:

Փաստորեն, քաղաքացիական հասարակության մասնակցությունը համայնքային գործերի կառավարմանը դադարում է լինել սոսկ իրավունք և վեր է ածվում մունիցիպալ կառավարման նոր մեթոդաբանության և հայեցակարգի. մի գործընթաց, որն անխուսափելիորեն բերում է քաղաքացիական հասարակությանը քաղաքակառուցությունների մշակման և իրականացման ոլորտ:

Հայաստանի Հանրապետությունում քաղաքացիական մասնակցության սահմանադրաիրավական հիմքն է ՀՀ Սահմանադրության 2-րդ հոդվածը, համաձայն որի Հայաստանի Հանրապետությունում իշխանությունը պատկանում է ժողովրդին: Ժողովուրդն իր իշխանությունն իրականացնում է ազատ ընտրությունների, հանրաքվեների, ինչպես նաև Սահմանադրությամբ նախատեսված պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց միջոցով: Բացի այդ, 2015թ. դեկտեմբերի 6-ին հանրաքվեով ընդունված ՀՀ Սահմանադրության փոփոխությունների մեջ առաջին անգամ երաշխավորվում է տեղական ինքնակառավարումը որպես ժողովրդավարության էական հիմքերից մեկը (հոդված 9): Սահմանադրությամբ նախատեսվում է անձանց՝ հանրագիր ներկայացնելու և ողջամիտ ժամկետում պատշաճ պատասխան ստանալու իրավունք (հոդված 53):

Դարձյալ առաջին անգամ ՀՀ Սահմանադրությունը տեղական հանրաքվեի հետ մեկտեղ վկայակոչում է համայնքի գործերի կառավարմանն անմիջական մասնակցելու այլ եղանակներ, որոնք ենթակա են սահմանման օրենքով (հոդված 183):

Ինչ վերաբերում է քաղաքացիական մասնակցության հարցերը կարգավորող օրենսդրությանը, Հայաստանի Հանրապետությունը Ուտրեխտի արձանագրությունը վավերացրած առաջին պետություններից մեկն էր¹, և արձանագրության վավերացումը զուգորդվեց քաղաքացիական մասնակցության խթանմանն ուղղված օրենսդրական փոփոխություններով: Մասնավորապես, 2013թ. հունիսի 19-ին ՀՀ ազգային ժողովն ընդունեց «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում լրացումներ կատարելու մասին օրենք, որով «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքը լրացվեց «Համայնքի բնակիչների մասնակցությունը տեղական ինքնակառավարմանը» վերտառությամբ 10.1 հոդվածով, ըստ որի համայնքի բնակիչների մասնակցությունը տեղական ինքնակառավարմանը սահմանվում է որպես համայնքում իրականացվող գործընթաց, որի միջոցով բնակիչները տեղեկացվում են տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության մասին և ուղղակի կամ անուղղակի ներգործություն են ունենում տեղական ինքնակառավարման մարմինների որոշումների վրա: Համայնքում տեղական ինքնակառավարմանը մասնակցելու իրավունք ունի համապատասխան համայնքի տասնվեց տարին լրացած յուրաքանչյուր բնակիչ: Բացի այդ, օրենքի 12-րդ հոդվածում կատարվեց փոփոխություն, որը հնարավորություն է տալիս համայնքի բնակիչների որոշակի տոկոսին, կախված տվյալ համայնքի բնակչության թվից, հանդես գալ համայնքի ավագանու նիստի օրակարգում հարց ընդգրկելու նախաձեռնությամբ: Նախաձեռնությունը պարտադիր կարգով ներկայացվում և քննարկվում է ավագանու նիստում ոչ ուշ, քան համայնքի ղեկավարի կողմից դա ստանալուց հետո մեկ ամսվա ընթացքում:

«Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքը նախատեսում է նաև այլ երաշխիքներ համայնքի գործերի կառավարմանը քաղաքացիական մասնակցությունը հնարավոր և իրական դարձնելու համար՝ սահմանելով համայնքի ղեկավարի պարտադիր լիազորությունները տեղական ինքնակառավարմանը բնակիչների մաս-

¹ Հայաստանի համար Ուտրեխտի արձանագրությունը ուժի մեջ մտավ 2013 թ. սեպտեմբերի 1-ին:

նակցության բնագավառում: Այդ լիազորությունները ներառում են իրազեկ լինելու և մասնակցելու համար *բավարար* պայմանների ստեղծում, մատչելի և հարմար վայրերի ապահովում, տեղական ինքնակառավարման առնչվող օրենսդրական և ենթօրենսդրական կարևորագույն նախաձեռնությունների և նախագծերի, մասնավորապես համայնքի զարգացման ծրագրերի և տարեկան բյուջեի, համայնքի կողմից մատուցվող հանրային ծառայությունների ոլորտներում համայնքի ավագանու և ղեկավարի որոշումների, համայնքի գլխավոր հատակագծի, քաղաքաշինական, բնապահպանական, կենսագործունեության միջավայրի ծրագրվող փոփոխությունների հանրային լսումների կամ քննարկումների կազմակերպում, համայնքի բնակիչներին համայնքում իրականացվող ուսուցման կամ վերապատրաստման ծրագրերում ներառելը և այլն¹: Համայնքի ղեկավարը նշված գործառնություններն իրականացնելիս պետք է օգտվի տեղեկատվական տեխնոլոգիաների վերապահած հնարավորություններից՝ կայքեր, հեռահաղորդակցության միջոցներ, սոցիալական մեդիա, առցանց ռեժիմով հեռարձակումներ և այլն²:

Այդուհանդերձ, օրենսդրական հնարավորության առկայություն

¹ Տե՛ս «Տեղական ինքնակառավարման մասին» 2002թ. մայիսի 7-ի ՀՀ օրենքը, ՀՕ-337, հոդված 33.1:

² Պետք է նշել, որ հիշյալ միջոցները լայնորեն կիրառվում են թե՛ եվրոպական երկրներում, թե Ռուսաստանում: Քաղաքացիական մասնակցության խթանման հետաքրքիր օրինակ կարելի է համարել «Российская общественная инициатива» (РОИ) ինտերնետային ռեսուրսը (www.roi.ru), որը ստեղծվել է ՌԴ նախագահի 2013թ. մարտի 4-ի հրամանագրի հիման վրա և հարթակ է տրամադրում այն բոլոր քաղաքացիական նախաձեռնություններին, որոնք վերաբերում են պետության սոցիալական և տնտեսական քաղաքականության, պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման կատարելագործման հարցերին: Կայքը տալիս է քվեարկության հնարավորություն և բնակչության որոշակի տոկոսի ձայները հավաքելու դեպքում նախաձեռնությունը դառնում է այդ նպատակով ստեղծված իրավասու հանձնաժողովների քննարկման և հետագա քայլերի պլանավորման առարկա: Հայաստանում որոշ համայնքներ ակտիվորեն օգտագործում են Ֆեյսբուքը՝ բնակիչներին որոշումների կայացմանը ներգրավելու համար (օրինակ՝ Աշտարակի քաղաքապետարանի ֆեյսբուքյան էջը):

նը դեռ չի վկայում իրական քաղաքացիական մասնակցության մասին: Եթե ուսումնասիրենք Հայաստանի Հանրապետության համայնքների փորձը, պարզ կդառնա, որ քաղաքացիական նախաձեռնության կարգով ավագանու նիստի օրակարգ հարց ներառելու պրակտիկան չի ստացել տարածում: Նույնը կարելի է ընդհանուր առմամբ փաստել քաղաքացիական հասարակության մասնակցության այլ ձևերի մասին (տեղական հանրաքվե, հանրային լսումներ և քննարկումներ), թեև որոշ համայնքներում արձանագրվել են նաև դրական նորամուծություններ, օրինակ՝ կարճ հաղորդագրությունների (SMS) միջոցով համայնքային որոշումների կայացմանը մասնակցելու մեխանիզմը¹: Նման պասիվությունն ունի իր օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառները: Թերևս, քաղաքացիական ակտիվության վրա ազդող բոլոր գործոնների համապարփակ վերլուծությունը առանձին ընդգրկուն գիտական հետազոտություն պահանջող թեմա է և դուրս է այս հոդվածի շրջանակներից: Հարկ է նշել սակայն, որ այդ պատճառների շարքում կարևորագույն դեր է խաղում համայնքում

¹ Այս մեխանիզմը ՄՄԿ Ջարգացման ծրագրի աջակցությամբ փորձարկվել է Արենի, Գորիս, Թումանյան, Նոր Երզնկա և Ջանֆիղա համայնքներում: Հինգ նշված համայնքներից ընդհանուր առմամբ 612 բնակիչ արձագանքել է հարցմանը: Տեղական ինքնակառավարման մարմինները հարցման արդյունքները հաշվի են առել հաջորդ տարվա պլանավորման և բյուջեի հատկացման ժամանակ: Կարճ հաղորդագրությամբ՝ համայնքի բնակիչներին ուղղվում է համայնքին հուզող մեկ հարց և պատասխանի տարբերակներ: Բնակիչը հնարավորություն ունի 24 ժամվա ընթացքում արձագանքել հարցմանը՝ ուղարկելով պատասխան հաղորդագրություն և նշելով նախընտրած տարբերակը: Պատասխանները հավաքագրվում են, վերլուծության են ենթարկվում, և արդյունքները ներկայացվում են հանրությանը: Միկրոհարցումն անանուն է, և համակարգը թույլ չի տալիս հետևել, թե որ բնակիչն ինչ պատասխան է տվել: Հարցումն իրականացվում է միայն համայնքային զարգացման հիմնախնդիրների շուրջ, և բացառում են քաղաքական բնույթի հարցեր: Մասնակցությունը հարցմանը կամավոր է. բնակիչը համաձայնում է մասնակցել՝ տրամադրելով տեղական ինքնակառավարման մարմնին իր բջջային համարը և նշելով տարիքը և սեռը (աղբյուրը՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարություն, <http://www.mta.gov.am/hy/sms/>):

ակտիվ, հստակ դիրքորոշում ունեցող քաղաքացիական հասարակության բացակայությունը, ինչն էլ իր հերթին պայմանավորված է թե՛ իրավական մշակույթի ցածր մակարդակով, թե՛ բնակչության համար ծանր սոցիալ-տնտեսական պայմաններով, թե՛ տեղական ինքնակառավարման մարմինների նկատմամբ վստահության պակասով: Ակնհայտ է, որ նշված ծանրակշիռ գործոնների ազդեցությունը օրենսդրական կարգավորման միջոցով շտկվող երևույթ չէ և կարող է չեզոքացվել միայն այն դեպքում, երբ իրավագիտակցության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումները, իրազեկումը, կրթումը գույժորդվեն համայնքների տնտեսական զարգացման ռազմավարական ծրագրերի իրականացմամբ և, ամենակարևորը, տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության թափանցիկության, հաշվետվողականության, հիմնավորվածության ապացուցմամբ, ցուցադրմամբ ու բացատրմամբ, ինչը կկոտրի անվստահության մթնոլորտը և կբարձրացնի քաղաքացիական հետաքրքրությունը, հետևաբար՝ և մասնակցությունը համայնքի գործերին:

Այսպիսով, պետության և քաղաքացիական հասարակության, քաղաքականի և ոչ-քաղաքականի սահմանազատումն ու հակադրումն անհրաժեշտ է, սակայն, մեծ հաշվով, պայմանական: Դեռևս Կ. Պոպերը, նկարագրելով իր «բաց հասարակության» սկզբունքները, ընդգծում է այն միտքը, որ մարդիկ պատասխանատվություն են կրում իրենց արարքների համար, ակտիվորեն քննարկում են տարբեր հասարակական խնդիրներ և փնտրում են դրանց լուծման ռացիոնալ ուղիներ¹: Քաղաքացիական հասարակությունը, լինելով անձի ազատ, ինքնավար ակտիվության դրսևորման ոլորտ, մասնավոր շահերի բավարարման և մասնավոր նպատակների իրագործման դաշտ, դադարում է լինել զուտ ոչ-քաղաքական, երբ այդ նպատակների և շահերի իրագործումը պահանջում է քաղաքական որոշումների ընդունում: Այս դատողությունն առավել հիմնավորված է դառնում

¹ См. у **Поппер, К.Р.**, Открытое общество и его враги, Т. 1. – М.: Феникс; 1992, էջ 228:

այն պարագայում, երբ դիտարկում ենք քաղաքացիական հասարակության տարածքային-կառավարչական տարրը՝ տեղական ինքնակառավարումը: Դժվար է չհամաձայնել որոշ գիտնականների կողմից արտահայտված այն կարծիքին, որ տեղական ինքնակառավարումը մարդկության պատմության մեջ ժողովրդաիշխանության իրականացման կարևորագույն ինստիտուտներից մեկն է¹ և ժողովրդավարության առանցքային հիմնասյունը:

Վերջին տասնամյակի զարգացումները զարգացած պետություններում տեղական ինքնակառավարման ոլորտում ցույց են տալիս, որ քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների անմիջական մասնակցությունը համայնքային գործերին դառնում է ոչ միայն տեղական ինքնակառավարման թափանցիկության և հաշվետվողականության ապահովման, այլև, ինչը շատ կարևոր է, դրա *արդյունավետության բարձրացման* կարևորագույն գործոն: Փաստորեն, ի հեճուկս *քաղաքացիականի* և *քաղաքականի* ավանդական հակադրմանն ու առանձնացմանը քաղաքացիական հասարակության հասկացության և դերի գիտական իմաստավորման գործընթացում՝ *ժամանակակից քաղաքացիական հասարակությունը կոչված է անմիջական դերակատարում ունենալու քաղաքականության մշակման գործընթացում*: Այլ կերպ ասած՝ անմիջական ժողովրդավարությունը կրկին առաջին պլան է մղվում տեղերում, քանի որ քաղաքացիական հասարակությունը ինստիտուցիոնալացված հնարավորություն է ձեռք բերում ազդելու տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից ընդունվող որոշումների վրա, *մասնակցելու իշխանության իրականացմանը*: Այս համատեքստում աղոտ է դառնում այն նուրբ սահմանագիծը, որը բաժանում է քաղաքական ոլորտը քաղաքացիական հասարակության ինքնագործունեության և

¹ St ' u **Гуревич, В.А., Галеев, З.Г.**, Конституционный принцип народовластия и участие граждан в правотворческом процессе, Вестник экономики, права и социологии, 2013, № 4, էջ 144:

ինքնակազմակերպման ռոլերից¹:

ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО И ГРАЖДАНСКОЕ УЧАСТИЕ КАК ОСНОВЫ ДЕМОКРАТИИ

Виктория Оганян

*Ассистент кафедры теории и истории государства
и права ЕГУ, кандидат юридических наук*

Данная статья посвящена рассмотрению вопроса о роли гражданского общества в местном самоуправлении в свете новой концепции институционализированного участия граждан в местном самоуправлении. В статье понятия “гражданское общество”, “гражданское участие”, “народовластие” рассматриваются в межотраслевом срезе (юридический, политический, управленческий, социологический), что позволяет проследить и осмыслить предпосылки институционализации гражданского участия, рассмотреть правовые основы гражданского участия как метода принятия решений в сфере местного самоуправления, а также выявить политическую составляющую функционирования гражданского общества в условиях новой концепции гражданского участия, где стирается тонкая грань между политическим и не политическим.

CIVIL SOCIETY AND CITIZEN PARTICIPATION AS CORNERSTONES OF DEMOCRACY

Victoria Ohanyan

*Assistant at the YSU Chair of Theory and History of
State and Law, Candidate of Legal Sciences*

¹ Ժամանակակից զարգացումների պայմաններում պետության և քաղաքականության վերաբերյալ սոցիոլոգիական դպրոցի ներկայացուցիչների հայացքները իրենց հավելյալ հիմնավորումն են ստանում: Այսպես, քաղաքականությունը բնորոշվում է որպես ձգտում մասնակցելու իշխանության իրականացմանը կամ ազդելու իշխանության բաշխման գործընթացի վրա, անկախ այն հանգամանքից թե՛ դա իրականացվում է պետությունների մակարդակում, թե պետության ներսում՝ մարդկանց տարբեր խմբերի միջև (տե՛ս Կ. Եբեր, М. Политика как призвание и как профессия, http://www.nir.ru/socio/articles/weber_politika.htm):

The article refers to the issue of the role of civil society in local self-government in the light of new concept of institutionalized citizen participation in local affairs. The notions of civil society, citizen participation and democracy are examined through the prism of law, political science, public management, sociology, which allows to look into the history of institutionalization of citizen participation, to review the legislative basis of citizen participation as the method of decision-making at local level, as well as to examine the policy aspect of functioning of the civil society in terms of conceptually new idea of citizen participation, where political and non-political sides are merged.

Բանալի բառեր` քաղաքացիական հասարակություն, քաղաքացիական մասնակցություն, տեղական ինքնակառավարում, ժողովրդաիշխանություն, ժողովրդավարություն:

Ключевые слова: гражданское общество, участие граждан, местное самоуправление, демократия, народовластие.

Key words: civil society, citizen participation, democracy, local self-government.